

Vos aan duinrand - gebied waar veel mensen passeren.

Vossen in duingebied Meijendel

Verschilt de schuwheid van de vos per kavel?

Dankzij een verhuizing naar Den Haag enkele jaren geleden heb ik de vos beter leren kennen. Voor die tijd was de waarneming van een vos voor mij een uniek gebeuren. In de omgeving van Den Haag, in de duinen van Meijendel en Berkheide, heb ik zoveel vossen gezien dat ik patronen ging herkennen en me meer en meer ging verdiepen in hun gedrag. Wat me bij het observeren opviel, is dat vossen aan de randen van het duin zich beter en langer lieten bekijken dan vossen in de delen die dieper in de duinen zijn gelegen en waar minder mensen komen. Is er verschil in schuwheid tussen vossen in verschillende delen van het duin? In dit artikel ga ik hier nader op in.

Tekst en fotografie: Yolande de Kok

Vossendichtheid in Meijendel

Het duingebied ten noorden van Den Haag heeft de hoogste vossendichtheid van Nederland.

Tijdens onderzoek in Meijendel en Berkheide, van 1997 tot 2000 ¹, werden vossen

met zenders uitgerust, en werd een dichtheid gevonden van 7,4 -10,3 per 100 hectare. Bij een totale oppervlakte van 3000 hectare zou dit neerkomen op 222-309 vossen. Uit het onderzoek werd geconcludeerd dat er sprake was van een natuurlijk gereguleerde

populatie, dat wil zeggen een populatie die zich ook bij ontbreken van jacht op een stabiel niveau weet te handhaven.

Ook uit andere onderzoeken is gebleken dat jacht weinig invloed heeft op de populatie, omdat bij sterke bejaging het aantal jongen

Jagende vos; konijnen houden zich verstart.

Vos in hinderlaag.

Een vossen-duo op jacht.

per worp groter wordt en zwervende vossen eerder in staat zijn een vrijkomend territorium te bezetten ². Het ontbreken van jacht in de duinstreek kan wel de vossen minder schuw hebben gemaakt, waardoor de kans om ze te zien groter is.

In vergelijking met de vossen boven het Noordzeekanaal laten de vossen beneden het Noordzeekanaal zich vaker overdag zien, waarbij mogelijk ook sprake is van een genetische factor ¹.

Voedsel van de vos De vos is een opportunist die jaagt op konijnen, muizen, vogels, maar die ook fruit, insecten, kadavers en afvalresten eet. Uit alle onderzoeken komt naar voren dat het konijn de belangrijkste voedselbron is. In het onderzoek van 1997-2000 [1] werden keutels en maaginhoud geanalyseerd en werd gekeken naar voedselresten naast de holen met jongen. Daaruit bleek dat het konijn 84,3 procent van het voedsel van de vos uitmaakte. Hierbij is wel op te merken dat vooral de niet-toeristische delen van het duin, ver buiten het bereik van strandtenten, zijn onderzocht. Hoewel de vos een solitaire jager is die zijn prooi ook alleen kan overheersen, heb ik meerdere malen waargenomen dat jagende vossen gezamenlijk optrekken en al jagend in elkaars nabijheid blijven. Dit is ook in de literatuur beschreven ³.

Hoe is het inmiddels met de voedselbronnen van de vos? Zijn er sinds 2000 verschuivingen opgetreden? Hebben de vossen in de duinranden zich meer gespecialiseerd in voedsel dat eenvoudiger verkrijgbaar is?

Bij een van de aalscholverkolonies in Meijendel trof ik in de zomer van 2015 een vos bij een zojuist buitgemaakte en onthoofde aalscholver. Hoewel bekend is dat vossen (kolonie)vogels bejagen, is de aalscholver niet de gemakkelijkste en meest voor de hand liggende prooi. Bij voedselschaarste door een groeiende vossenpopulatie zouden de groeiende aalscholverkolonies in het duin een belangrijke aanvulling op het menu kunnen zijn.

Vossen met een territorium dicht tegen de boulevard of het strand kunnen profiteren van de voedselresten die mensen achterla-

ten of van de keukens van de horeca. Zeker in de periode dat ze jongen hebben kan dit van belang zijn. Mogelijk specialiseren deze vossen zich van jongs af aan in het zoeken van voedsel in plaats van het jagen. Afgelopen botten die ik recent vond langs een vossenpad in het duin, tegenover de boulevard van Scheveningen, zijn zeker niet de resten van een door een vos zelf gevangen prooi. Overigens was dit eind oktober, dus lang nadat de jongen zijn uitgezworven.

Stadsvossen in Den Haag Vossen die in de stad worden waargenomen kunnen dieren zijn die buiten de stad hun territorium hebben en in de stad foerageren. Van stadsvossen wordt gesproken als zij het grootste

deel van de dag in de stad doorbrengen en daar ook rusten, slapen en zich er veelal ook voortplanten ².

In Den Haag is recent ten minste één vossenburcht met jongen waargenomen, in Moerwijk in 2014 (www.waarneming.nl).

In Scheveningen worden vaak vossen waargenomen in straten tegen het duingebied aan. Je zou kunnen stellen dat het hier de stad is die de duinen is binnengedrongen, en niet de vossen zijn die de stad binnentrekken.

Verschillen in schuwheid van de vos Is er een verschil in schuwheid tussen vossen in de verschillende gedeeltes van het duin?

Vondst aan vossenwiel bij tramhalte Zwarte Pad, tegenover de boulevard van Scheveningen.

Vos op uitstap in de stad. Foto Yolande de Kok

In de jaren 2010-2015 heb ik zelf ruim 800 keer een vos waargenomen in het duingebied van Meijndel en Berkheide. De laatste jaren was dit voornamelijk in Meijndel. Ik heb deze waarnemingen veelal gedaan in de vrij toegankelijke gebieden, met name langs de fietspaden, maar ook (tijdens broedvogeltellingen) in de gebieden die niet vrij toegankelijk zijn. Ik heb de indruk dat er een groot verschil is in schuwheid tussen vossen in de verschillende kavels. De vossen in de kavels aan de duinrand lijken mij veel minder schuw dan dieren in gebieden die dieper in het duin zijn gelegen en die niet vrij toegankelijk zijn. In de kavels aan de duinrand heb ik verschillende vossen geobserveerd die bij waarneming niet wegliepen, maar rustig wachtten tot ik hen was gepasseerd. Een enkele jonge vos naderde zelfs tot op enige afstand. Van jonge vossen is wel beschreven dat zij mensen naderen en dat de nieuwsgierigheid groter is dan de schuwheid, die pas op latere leeftijd ontstaat (3). In de dieper gelegen, niet vrij toegankelijke en niet veel betreden duingebieden, als ook in de nauwelijks betreden gebieden van Berkheide, lijken de vossen die ik heb waargenomen schuwer en vluchtten zij bijna altijd nadat ze mij hadden waargenomen. Ook

jonge welpen die mij waarnamen, vertoonden al direct vluchtgedrag. Gewenning aan de nabijheid van mensen alleen zal het verschil in gedrag niet verklaren. De tamheid van vossen wordt gedeeltelijk bepaald door erfelijke factoren^{1,4}.

Belajev, met zijn beroemde domesticatieprogramma van vossen, slaagde erin tamme vossen uit wilde pelsboerderijvossen te fokken door generatie op generatie steeds de meest tamme individuen met elkaar te kruisen. De mate van tamheid werd vastgesteld door te kijken naar de reactie van de vos op een gehandschoende hand in de kooi (bijten of vluchten danwel nieuwsgierig onderzoeken).

Vossen die gevoerd en daardoor handtam worden, zoals in de Amsterdamse Waterleidingduinen, kunnen mensen zo dicht naderen dat zich bijtincidenten kunnen voordoen. In Meijndel ken ik een geval uit 2009 van een oude vos die vaak werd gezien en gevoerd en die later in Berkheide is gesignaleerd. Tam gemaakte vossen in Meijndel en Berkheide zijn geen groot probleem.

Vaststellen schuwheid vos Om het verschil in schuwheid tussen vossen in ver-

schillende delen van het duin te onderzoeken lijkt een schuwheidsschaal mij een handig middel. De vluchtafstand die bij vogels wordt gebruikt om aan te geven op welke afstand ze opvliegen is voor vossen niet geschikt. Vossen die geneigd zijn te vluchten doen dat vaak zodra zij de waarnemer in het vizier hebben, ongeacht de afstand.

Bij vossen die zich goed laten observeren is er een minimale afstand die moet worden aangehouden maar die van vos tot vos kan verschillen. Naast de afstand is ook de activiteit van de vos op het moment dat hij wordt waargenomen van invloed. Een vos die op een duintop zit zal vaak wachten tot de waarnemer zich even heeft afgewend, om dan ongemerkt te vluchten. Een vos die lopend wordt waargenomen zal vaak doorlopen tot waar hij onbespied is of meent te zijn. Een vos met een prooi in zijn bek die ineens oog in oog met een mens staat, zal altijd weggrennen.

Voorstel voor Schuwheidsschaal vos

- 0 tam, nadert mensen, bedelt om voedsel;
- 1 onverschrokken (merkt waarnemer op maar gaat door met zijn gedrag);
- 2 waakzaam onverschrokken (houdt waarnemer in het oog maar vlucht niet, ook niet als waarnemer zich afwendt);
- 3 waakzaam vluchtend (houdt waarnemer in het oog en vlucht zodra dit onopvallend kan);
- 4 vluchtend (vlucht direct).

Ook het gedrag van de waarnemer speelt een rol. Bij het pakken van verrekijker of fototoestel heb ik menige vos zien weggrennen die mij daarvoor nog rustig zat te bekijken. In de literatuur heb ik geen methode van schuwheidsmeting gevonden. Ik heb daarom de volgende schuwheidsschaal gemaakt, die ik bij waarnemingen wil gaan gebruiken. De schaal zal in de praktijk zijn waarde nog moeten aantonen. Graag hoor ik van waarnemers die de schaal gebruiken wat hun ervaringen zijn.

Meer weten?

Naast de literatuurverwijzingen en contactgegevens van de auteur(s) zetten we ook gerelateerde filmpjes, artikelen, rapporten en weblinks online. Kijk op www.zoogdierwinkel.nl/Zoogdierdigitaal_27-2